

Ekonomové, kde jste?

**V DEBATĚ O DEGLOBALIZACI EKONOMICKÉ ARGUMENTY
ZATÍM NEJSOU PŘÍLIŠ SLYŠET – JE TO ŠKODA**

Až se jednou budou psát dějiny globalizace, klíčové místo v nich bude zaujímat rok 2022. Právě v jeho druhé půli byl v USA schválen a prezidentem Joem Bidenem podepsán tzv. Inflation Reduction Act (IRA), který v roce 2023 postupně začal vcházet v život. A teprve se zpožděním si významná část pozorovatelů ekonomického dění uvědomila jeho dlouhodobé fundamentální důsledky pro celý svět.

V případě IRA nejde jen o komicky nepřesný až ironický název této rozsáhlé legislativy, neboť o snižování inflace v něm v nejmenším nejde, to spíše o ochranářství, daňové pobídky, přímou podporu amerického průmyslu a též částečně cenové stropy či dotace, to vše zabaleno do hávu boje s klimatickou změnou. IRA je ovšem dějinným milníkem v tom, že na 272 stranách fakticky ukončuje jednu velkou a grandiózní globalizační éru, která nenápadně začala reformami Teng Siao-pchinga na konci 70. let v Číně a dostala masivní impuls zhroutilím komunismu a pádem železné opony. Těchto několik zlatých dekád přineslo tak hluboký rozvoj mezinárodní dělby práce, tak masivní bohatnutí velkých částí světové populace a tak velký nárůst mezinárodní obchodní výměny, jinými slovy tak výrazné rozšíření a prohloubení globalizace, že nemá nejspíše ve zmapovaných dějinách obdoby a překonává řádově svým celosvětovým záběrem i časy tzv. belle époque v Evropě před 1. světovou válkou.

Po celou tuto dobu byly Spojené státy neúnavným podporovatelem, klíčovým hybatelem a hlavní záštitou celosvětové liberalizace obchodu, ekonomické otevřenosti a uvolňování toků kapitálu. A také základním garantem systému pravidel, který byl organizován a zajišťován skrze Světovou obchodní organizaci (dříve GATT). Právě proto je obrat k ochranářství, uzavřenosti a „lokalizaci“

MOJMÍR HAMPL

*Vídeňský rodák
Friedrich August von
Hayek (1899–1992) získal
v roce 1974 Nobelovu
cenu za ekonomii. To už
byl 36 let občanem Velké
Británie.*

Foto: Profimedia.cz

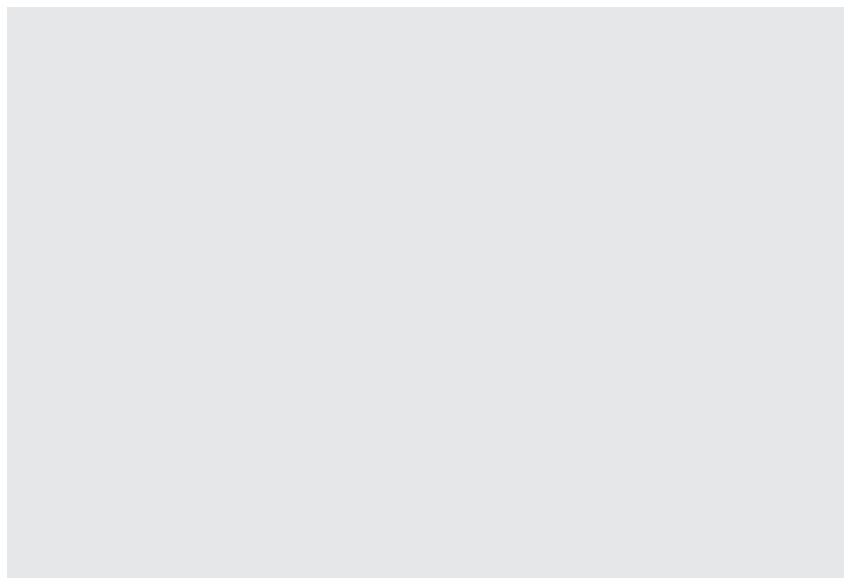

nání, nikoli lidského záměru, jak by to opět geniálně shrnul Hayek.

Tím, že jeden každý v tomto systému uplatňuje svůj zájem a hledá své štěstí, naplňuje skrze tržní síly i cíle všech ostatních. Žádný totalitní vládce a žádný politik s totalitními tendencemi nikdy takovou myšlenku nemůže přijmout. A kovaný socialista ji nepřijme též. Když se centrální plánovač podívá z velké výšky na město, bude pro něj vnitřně drásovavý a nesnesitelný pocit, že auta si sama jezdí sem a tam a nikdo je shora neorganizuje. A že nikdo každému neříká z velkého velína předem, kam a kdy smí jet a kde přesně zaparkovat. Přesto systém funguje, protože existují sdílená pravidla a k tomu individuální neorganizovaná rozhodnutí řidičů ohledně zamýšlených tras. Žádný centrální plánovač všechny záměry všech řidičů nemůže znát. Pokud by takový centrální plánovač chtěl organizovat dopravu na úrovni jednotlivých vozidel, jistě by zkolabovala, nebo přestala existovat. Dobrá doprava je ale výsledkem jemné rovnováhy mezi spontánním a záměrným. A leadership v systému pravidel nelze zaměňovat s totalitním či centrálním plánováním.

S tím samozřejmě souvisí i druhý psychologický fakt, že jako lidé umíme mnohem víc ocenit jednotlivý silný čin než právě dobré nastavení pravidel, které ale též vyžaduje mimořádné úsilí a intelektuální kapacitu. Dobrá pravidla zlepšují život milionům. Lékař zachraňuje jeden zcela představitelný život a typicky je za to obdivován. Úvahy ekonomů jsou abstraktní a obecné, lékař zachraňuje konkrétně. Přitom právě ekonomové umějí dávat návrhy na úpravy systému, které umožňují bohatnutí, zlepšování životní úrovně lidí. Bohužel, pokud se to daří a bohatnou v průměru všichni, většina to bere za automatické a samozřejmé. Případně za výsledek vlastního snažení, ne smysluplně nastaveného obecného systému. Hladina se zvedá pro všechny lodě a veřejné diskuse se nakonec stejně stočí na otázku rovnosti, tedy proč některá plavidla jsou větší a některá menší. Zdroj zvedání hladiny už pak nikdo neřeší. A pokud zas všichni v průměru chudnou nebo jen nebohatnou, jak by teoreticky mohli, též se nakonec soustředí na porovnávání mezi sebou, nikoli na systémové chyby, které chudnutí způsobují. Když jsou navíc odstřiženi od informací, což v totalitách bývají, často se ani o obecném chudnutí nemusejí nějakou chvíli dozvědět, což je zkušenost, kterou po uzavření hranic zažila řada komunistických zemí ve 20. století.

Pokud by se konal průzkum veřejného mínění, nejspíš by jako významnější byl většinově hodnocen objev penicilinu Alexandrem Flemingem než objev neviditelné ruky trhu Adamem Smithem. Přitom skutečnost, že sociální vědci – a mezi nimi

*Pomník Adama Smithe (1723–1790), skotského filozofa a ekonoma, v Edinburghu.
Foto: Profimedia.cz*

právě ekonomové – byli schopni objevit a formulovat pravidla fungování trhů, možná zachránila víc životů než objev sira Fleminga. Kvůli vzniku nekastovní společnosti s dělbu práce a svobodou si práci zvolit a specializovat se, s uvolněním pravidel pro nakládání s kapitálem, s rozšířením soukromého vlastnictví, které šlo ruku v ruce s technologickým pokrokem, se od 19. století miliony a miliony lidí dostaly ze smrtící kombinace těžké (často nucené) práce, otřesné hygieny, nedostatku potravin a nedostatku tepla, které přímo přispívaly k nekonečné životní mizerii celých zástupů lidí. To je však čistě abstraktní, penicilin konkrétní.

To vše je dobré si znovu připomínat a uvědomovat ve zlomových časech, jaké právě prožíváme. Brzdit rozjetá kola deglobalizace, připomínat sílu trhu oproti časté bezmoci a komičnosti centrálních plánovačů, prodávat myšlenky spontánního řádu oproti etatismu a všeprostopující přeregulovanosti ekonomiky je a zejména bude úlohou ekonomů. Z dějinné zkušenosti víme, že argument, který nezazní ve správný čas, je jako argument, který nezazní vůbec. U debaty o deglobalizaci není přitom za pět minut dvanáct, spíš za pět minut půl jedné. ■

Autor je předsedou Národní rozpočtové rady a bývalým viceguvernérem ČNB. Spolupracuje s Centrem pro systémová rizika na London School of Economics a s VŠE v Praze.